

Pałac w Świerklanicy. Fot. Martyna Walker

Grupa dębów. Fot. Martyna Walker

Portret Josephine Leticie, portret autorstwa Cuijsa Josephina Begasa z roku 1870. Fot. Martyna Walker

Historia, twórcy, położenie

Inicjatorem powstania Świerklanieckiej Kompozycji Krajobrazowej był Guido Henckel von Donnersmarck (1830–1916). Znaczący wpływ na jej kształt miała też jego długeteria przyjaćcioka, a późnej zona, marki-konserka sztuki i wiaćcioka jednego z najślawniej-kompozycji sportażdł Pietet Joseph Lena (1789–1866) – najpartdziel cenny mienicki planista krajobrazu XIX w. Prace terenowe były prowadzone w latach 60. XIX w. w Świerklanicy (1830–1914), zatrudnio-czyłi takim, w którym na doznania estetyczne czło-wieka oddziałuje przede wszystkim piękno arty-szyczne kształtowanego krajobrazu. Jej elementy są

północny park leśny był przedpolem terenów rolniczych. Jego zachodni fragment zajmowała duża polana o charakterze śródleśnym, urozmaicona grupami drzew. Obecnie jest ona zachowana w formie wydłużonej polany o kulisowo ukształtowanej linii zadrzewień. Jeszcze dzisiaj można tu spotkać pasące się sarny. Wschodnia część północnego parku leśnego została ukształtowana na wzór lasu. Jej zadrzewienia są bardziej zwarte, rozświetlone niewielkimi polanami rozmieszczonymi przy drogach. Zmiany oświetlenia graniczne nasadzenia parku, skomponowane z naprzemiennych grup dębów, sosen, świerków i grabów, wywołują wręcz poczucie grozy.

Północny park leśny łączy się z niewielkim obszarem fermy ozdobnej urządzanej na przełomie XIX i XX w., prawdopodobnie w związku z budową siedziby zarządcy upraw polowych. Tworzą ją pola uprawne przecięte liniową, wielogatunkową grupą drzew oraz niewielki zagajnik leśny. Zastosowane gatunki drzew nawiązują do tych zastosowanych w parku. Od południa ferma ochraniał niegdyś żywopiół z głogów i mirabelek.

Północny park leśny urządzono w formie dużej świetlistej polany przeciętej potokiem, ozdobionej różnymi grupami drzew i soliterami. Jedynie w jego

Kompozycję ogrodu neobarokowego oparto na osi głównej, rozwiniętej jako przedłużenie osi symetrii pałacu. Na zachód od pałacu na osi znalazł się ogrodzony dziedziniec honorowy. Jego symetrię podkreślono osią poprzeczną wyznaczoną bramami bocznymi zamykającymi ramiona alei okrężnej/ poprzecznej. Dalej w kierunku zachodnim oś główną zaakcentowano prostą aleją dojazdową dzielącą symetrycznie wydłużoną polanę obramowaną falującą linią drzew. Ozdobą polany były obecnie przetrzebione, rytmicznie rozmieszczone kolorystyczne akcenty pojedynczych dębów czerwonych i klonów srebrzystych. Widok wzdłuż alei dojazdowej zamykała wielogatunkowa grupa drzew.

Elewację ogrodową pałacu rozwinięto dwoma tarasami, z których zachowany jest zewnętrzny, urządzony w postaci parteru wodnego. Od południa taras zamyka pawilon teatru ogrodowego, ocieniony ścianą lasu. Północna część tarasu, nieznacznie górująca nad łką i potokiem, ma formę bastionu. Urządzony na tarasie parter wodny tworzą trzy fontanny otoczone grzędami kwiatów. Fontanna Trzech Ninf, zdobiąca basen środkowy, akcentuje oś główną neobarokowego ogrodu.

limb i luźne grupy dębów o wspaniale rozwiniętych koronach. W jesiennej kolorystyce dominowała czerwona barwa dębów czerwonych i białych oraz żółta lip i klonów srebrzystych. Przy kompozycji grupy krzewów wykorzystywano przede wszystkim kalinę obsypaną „śnieżnymi kulami”, bez koralowy z kiściami czerwonych owoców oraz śnieguliczkę, lilaki i runiankę.

W centrum parku, przy zachodnim brzegu stawu, przewidziano miejsce lokalizacji nowej siedziby mieszkalnej – pałacu. Obszar ten połączono z zamkiem aleją okrężną. W rejonie planowanego pałacu jej przebieg zbiega się z przebiegiem alei poprzecznej łączącej północno-wschodni i południowo-zachodni narożnik parku. Inne, węższe aleje, dopełniające główny układ komunikacyjny parku, prowadzą na tereny sąsiednie oraz do folwarku i gospodarstwa ogrodniczego. Zespoły te, wybudowane w latach 60. XIX w., zlokalizowano na skraj parku swobodnego.

Świerklaniecka Kompozycja Krajobrazowa

Początkowo nazwa Świerklaniec odnosiła się do XIV-wiecznej warowni usytuowanej w dolinie Brynicy, w której w pobliżu wsi zwanej Czechem. Obecnie Świerklaniec to wieś gminy polozona w powiecie tarnogórskim. W 1818 do 1945 r. dobra świerklanieckie były główną siedzibą protektorackiej linii rodzinny Henckel von Donnersmarcków. Podczas ponadtrzydziuletnich rządów kolejnych przedstawicieli rodu przetrzoczyli mokrada otaczając zamek w jedną z najpiękniejszych rezydencji XIX-wiecznej Europy.

Rezydencja przed powstaniem Świerklanieckiej Kompozycji Krajobrazowej

Pochodzący z XIV lub XV w. świerklaniecki zamek obronny wzniesiono na mokradałach, w rozlewisku potoków spływających ze Wzgórz Radzionkowskich do doliny Brynicy. Pod koniec XVIII w. rozpoczęto proces osuszania otaczających go bagien. Wytyczona wówczas grobla drogi do Tarnowskich Gór, która wraz z drogą do Świerklańca tworzy literę V o ramionach zbiegających się na wyspie zamkowej, może wskazywać na próbę wprowadzenia wokół zamku elementów barokowej dyspozycji terenu. Tezę tę potwierdza zaznaczony na mapie z początku XIX w. czworokątny ogród położony na wschód od zamku, zamknięty od strony doliny typowym dla baroku prostokątnym basenem i kanałem wodnym.

W początkach XIX w. zamek przebudowano w stylu neogotyckim. Na terenie dawnego ogrodu barokowego (?) urządzono swobodny park nurtu picturesque, czyli malowniczego. Znajdował się tam żelazny obelisk z wrytą sentencją: Dowód ile stała chęć i wytrwałość podolac może, upamiętniający wysiłek, jaki poniesiono, aby osuszyć obszar parku. W pobliżu zamku urządzono folwark zabudowany obiektami nawiązującymi do budownictwa szwajcarskiego. Czworokątny basen parkowy przekształcono w staw z czterema wyspami. Nad całym założeniem górowały sterzące na szczytce pobliskiego wzgórz sztuczne ruiny, mające potwierdzić prastary rodowód rezydencji.

Opis Świerklanieckiej Kompozycji Krajobrazowej

W skład Świerklanieckiej Kompozycji Krajobrazowej wchodzi park rezydencjonalny i ferma ozdobna. Realizowany w latach 60. XIX w. park rezydencjonalny ma powierzchnię ok. 200 ha. Jest urządzony na mokradałach doliny Brynicy. Problem osuszenia terenu i ustabilizowanie stosunków wodnych rozwiązano, z jednej strony zatrzymując nadmiar napływającej wody na zachód od zamku, w polderze zwanym płaczące łąki, z drugiej – meliorując teren przyszłego parku i tworząc ozdobny układ wodny pełniący równocześnie funkcję kanałów melioracyjnych i zbiorników retencyjnych. Elementami tego układu są wpisane w wymodelowaną rzeźbę terenu ciekły wodne poprzecinane kamiennymi kaskadami oraz stawy w kształcie: fosy, rzeki angielskiej, stawu

parkowego i niewielkiego stawu Junak. Nowe formy terenowe, skomponowane również na terenie dawnego parku angielskiego, zostały ukształtowane tak, by możliwa była realizacja planowanych funkcji parku oraz aranżacja bliskich i dalekich widoków, w tym również na tereny sąsiednie. Dopiero na tak przygotowany teren wprowadzono kompozycję roślinną, utworzoną z roślin rodzimych i pochodzących z innych rejonów geograficznych. Cechą charakterystyczną kompozycji są zestawienia roślin w staw z czterema wyspami. Jasnych i ciemnych, np. dęby lub sosny czarne sadzone obok topól białych lub brzoź. Szczególną uwagę przyciągały dostojne, ciemne w wyrazie grupy sosen

